

MÕNI SÕNA HORISONDI „KOLLEKTIIVSEST VANAEMAST”

Feodor Feodorov

HORISONDI ARHIIV

(TA) peasekretär, siis selle asepresident. Hoolikas teatmeteoste sirvija on ehk märganud, et Maamägi kuulus ka ENE (Eesti Nõukogude Entsüklopeedia) kolleegiumi, ent tema nimi kadus sealt, kui ENE-st sai alates viiendast köitest EE. Mis juhtus? Vastuse leiame sellesama entsüklopeedia kuuendast köitest, kus öeldakse, et ta oli „Eesti peamisi nõukoguliku ajalookäsituse juurutajaid”. Ajakirja toimetuskolleegiumi koosolekutel ja silmast silma kõnelustel ma seesuguseid pürgimusi küll ei märganud. Ehk võib-olla seepärast, et Horisont käsitles oma veergudel peamiselt täppisteaduste saavutusi ja probleeme ning Eesti ajaloo hindamise ja ümberhindamise küsimused oli teistsuguste väljaannete pärusmaa.

Muide, pikaajalise kolleegiumi liikmena ei suvatsenud Maamägi pakkuda ajakirjale ühtegi sisulist kirjatükki, kuigi samas oli ta ometi aimeajakirja asutamise üks algatajaid ja selle idee elluvijaid. Näiteks just tema pealekäimisel linnavõimudele lõppes toimetuse jaoks allüürniku staatus Pika tänava kitsas 2-toalises toimetuses ja me kolisime Raekoja platsi majja nr 17. Siis oli toimetuses palju rohkem ruumi ja valgust.

Kaks tipikat

Viktor Maamäe järel sai ühingu „Teadus” esimeheks ja kolleegiumi liikmeks Tallinna Polütehnilise Instituudi rektor, tehnikateaduste doktor, mitmete põlevkivi kasutamiseiga seotud probleemide uurija Agu Aarna. Neist asjadest oli ta nõus kõnelema-kirjutama ka meie ajakirjas. Siiski jäi tollest ajast hinge närima üks ebamugav tõik. 1973. aasta lõpukuul varisesid Raekoja platsi toimetuse ruumides lagi ja sein. Linna ülemused olid valmis meile appi tulema ja pakkusid taas kitsikusse jäänud Horisondi elamise parandamiseks kahte toakest maja kolmandal korrusel. Selleks oli vaja 20 000 rubla, aga Aarna ja ühingu „Teadus” esimehe asetäitja Helmut Rajala keeldusid seda summat ohverdama. Ometi teenis ühing just siis Horisondi pealt üsna kopsaka hulga rublasid.

Ajakirja kolleegiumi orbiidil ringles Aarna kõrval veel üks tipikas. Ta oli lõpetanud selle kõrgkooli rahanduse

erialal ning kaugõppes ka Tartu ülikooli geograafina. See oli Uno Mereste, majandusdoktor ja TA liige. Ta säras tollaegses majandusteaduse taevast, oli mitmete teooriate looja ja hinnatud õppejõud, samuti kadestusväärset hea suhtleja ja kirjamees. Ta tõi toimetusse ikka ja jälle uusi ideid ja viimistletud kirjatükke, näiteks majandusalastest terminitest koos graafikute ja diagrammidega.

Kosutava tuulepuhangu tõi toimetusse astronoom ja astrofüüsik Charles Villmann. Tema pürgimised helkivate ööpilvede olemuse mõistmiseks algasid Tallinnas, jätkusid Tõraveres ja jõudsid kosmosesse, kui maailmaruumi lähetati Eestis konstrueeritud tele-radiomeeter Mikron. Suhtlesime temaga peamiselt telefonitsi ja siis, kui ta pealinnas asju ajamas käis. Mäletan selgelt, kuidas üks avanes ja koridorist kostis pisut kähisev: „Jõudu, horisont-lased!” Teret ja ka käepigistust jätkus igas toas olijaile. Toimetus oli siis Narva maantee alguses.

Horisondi esimese numbril kolleegiumi liikmete nimekirja avas tähestikujärgselt elektroonikainsener Ustus Agur. Ta töötas aastaid elektronarvutite kateedris, siis juhtis Eesti Informatiiooni Instituuti, asutas ajakirja „Arvutimaailm”, kirjutas kõnealuste valdkondade õpikuid ning löi ja korrastas eestikeelset infotehnoloogia alast kirja- ja kõnepruuki. Agur ei jätnud vist vahele ühtki kolleegiumi koosolekut ja külastas toimetust üsna sageli ning tõi avaldamiseks päevakajalisi artikleid. Juba Horisondi esimesel ilmumisaastal leiame sealt arutlusi temale lähedasel teemal („Raal töötleb andmeid”, „Raali silmad ja kõrvad”). Me ristasime ta Naataniks, kuna tema ülevaated ilmunud populaarteaduslikest raamatutest kandsid salapäraselt allkirja Naatan Kvarik. (Nüüdseks avastatud hadronite hulka kuuluvate osakeste avastamist ennustati juba aastal 1964.)

Mingit eripära hoovas ka selle nime taha varjunud autorist. Toimetusse saabudes purjetas ta ümbritsevaid märkamata ja väärikal sammul peatoimetaja kabineti poole. Ei tea, mis teda tagant piitsutas, võib-olla pidev rutt, et milleks peenutseda formaalsustega, kui teha on nõnda palju?

Pikki aastaid ilutses Horisondi impressumis nime loend, mida ühendas sõnapaar 'toimetuse kolleegium'. Ajakirja 50 aasta juubeli eel on õige aeg meenutada, kes need inimesed olid ja millist osa nad Horisondi väljaandmisel etendasid.

Nõukogude ajal kuulus kolleegium kohustuslikus korras iga vabariikliku ajalehe ja ajakirja juurde. Võõrsõnade leksikon selgitab: kolleegium on administratiiv- või nõuandev organ. Huumorikalt arutleb selle mõiste üle oma mälestusteraamatus „Sulerüütli-na Nikitast Gorbani” minu asetäitja ametis olnud Hans Treimann. Tema arvates polnud toimetuskolleegium ei karm ega armuküllane isa, vaid pigem elukogenud vanaema, „kellest kõik lugu peavad, aga kellega eriti ei arvestata”. Arvan, et kolleegium, nagu teadlastest autorkondki, aitas toimetusel mõista teadusmaailmas toimuvat ja see pandi paika Horisondi asutamise algpäevil. Sellesse pidid tingimata kuuluma ühingu „Teadus” esimees ja Eesti kompartei keskkomitee esindajana lektorigrupi juhataja. Nii leiamegi ajakirja esimesest numbrist nimed Viktor Maamägi ja Valeria Mäe.

Rohkem ruumi ja valgust

Viktor Maamägi oli tol ajal hoogne edasipürgija. Ajaloo instituudi direktorist sai peatselt teaduste akadeemia